

DE MUNT IN DE OUDHEID EN ZIJN GESCHIEDENIS

Christian Lauwers (KBR, Bruxelles)

De uitvinding van de munt

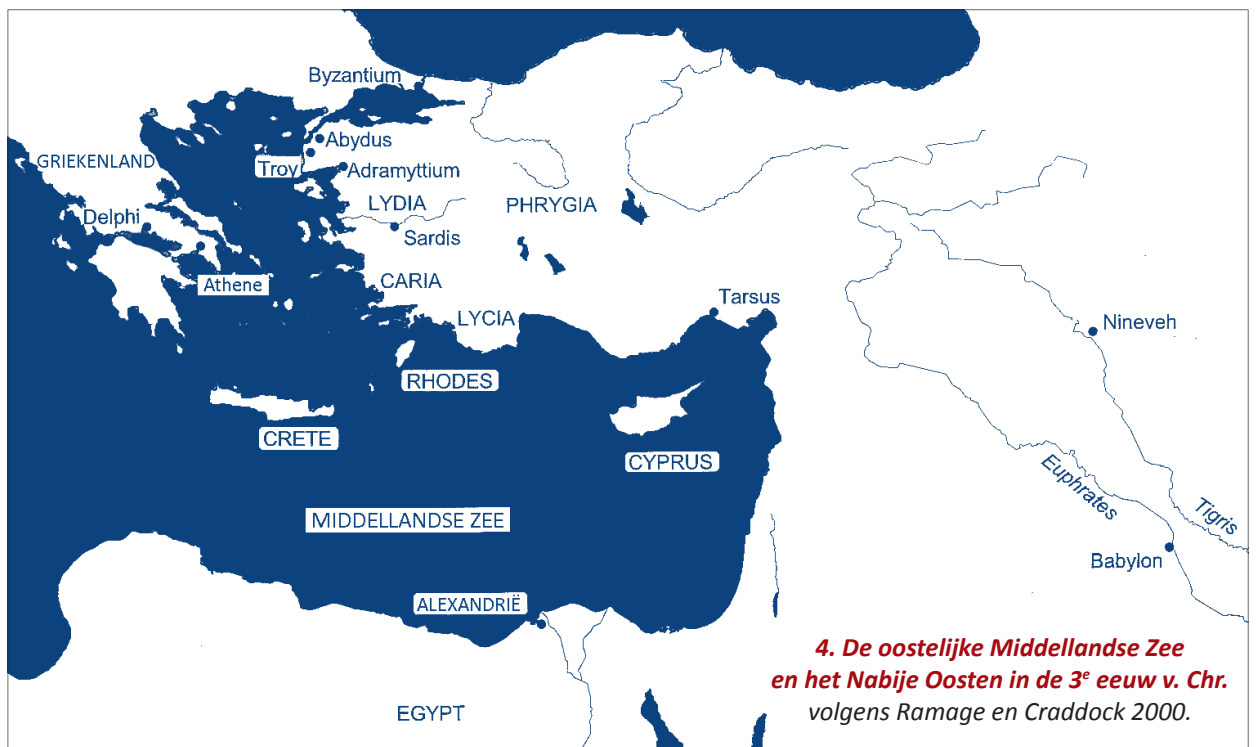
De munt werd uitgevonden in **Klein-Azië** kort voor het jaar **600 voor Christus**. Edelmetalen werden steeds lang als betaalmiddel gebruikt, vooral in steden zoals in Babylon. Vóór de uitvinding van de munt moest men bij elke transactie het gewicht en de zuiverheid van het metaal evalueren, wat tijdrovend was en vaak tot geschillen leidde. Men besloot dan kleine baren met een vaste massa en samenstelling te produceren, die niet meer **gewogen** hoefden te worden, maar eenvoudig te **tellen** waren. De eerste munten droegen geen afbeeldingen, maar inkervingen. Later had iemand het idee om een symbool van erkenning op de munten aan te brengen, geïnspireerd door de zegels die gebruikt werden om documenten te ondertekenen.

Munten van Klein-Azië, eind 7e- begin 6e eeuw v. Chr.

1. Ionia, **electrum** (legering van zilver en goud) munt met inkepingen, omstreeks 620 v. Chr.
2. Ionia, **electrum** 1/3 stater met de naam Phanes, omstreeks 600 v. Chr.
3. Lydia, gouden **stater** (munt van ongeveer 14 grams) van Croesus, omstreeks 560 v. Chr.

Volgens Herodotus, een Griekse historicus die in de 5^e eeuw voor Christus schreef, waren de **Lydiërs**, een volk in Klein-Azië, de eerste om gouden en zilveren munten te slaan en te gebruiken. In de taal van het volk zijn sporen te herkennen van dit eerste gebruik van munten, namelijk in de uitdrukking «zo rijk als Croesus». Croesus, laatste koning van Lydia, was één van de eerste vorsten die munten in de 6e

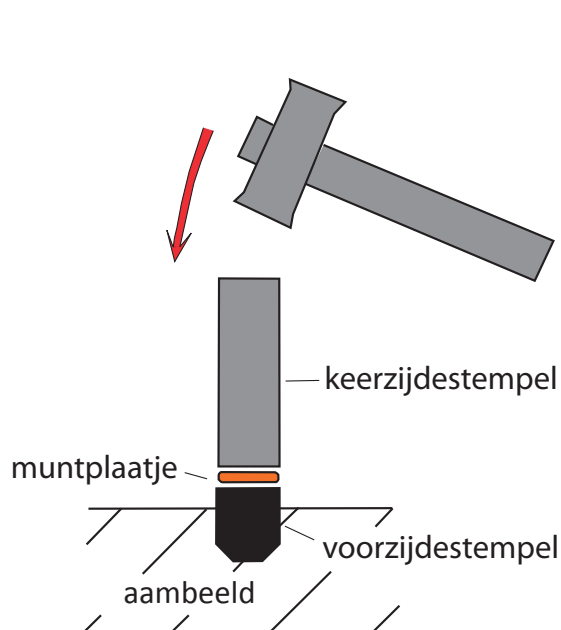
eeuw sloeg, en zijn schat was legendarisch in de Oudheid. In het Frans zegt men ook «de pactole aanraken», namelijk, de jackpot winnen. De Pactolus, de rivier die door Sardis, de hoofdstad van Lydia, stroomde, vervoerde zand waaruit goud gewonnen kon worden. Dit zand werd door de Lydiërs gebruikt om munten en andere kostbare voorwerpen te produceren. Kort na deze uitvinding, ziet men verschillende **denominaties** verschijnen. De belangrijkste eenheid was de stater. Daarnaast kwamen ook kleinere munten voor, zoals de trite of 1/3 stater, de hecte of zesde, en zelfs een 1/96 stater. Een dergelijk groot aanbod aan denominaties is noodzakelijk als men munten wil gebruiken om aankopen te doen op de markt.

Waarom munten slaan?

Aristoteles schreef dat munten werden uitgevonden om de **handel te vergemakkelijken**. Het is veel waarschijnlijker dat munten werden uitgevonden om de **transacties van de staat te vergemakkelijken**. Elke staat heeft een groot aantal betalingen uit te voeren, zoals de salarissen van de soldaten en ambtenaren en de aanleg van wegen, havens en openbare gebouwen. Aan de andere kant incasseerde de staat de opbrengst van belastingen, boetes en douaneheffingen. Het gebruik van munten vereenvoudigt al deze betalingen in grote mate. Handel heeft anderzijds niet noodzakelijk munten nodig: als men aan langeafstandshandel doet, zoals de Feniciërs, is het veel interessanter om goederen te ruilen tegen andere, die dan worden ingevoerd in eigen land om extra winst te maken. Daarom zijn de Feniciërs pas veel later op het gebruik van munten overgeschakeld, namelijk om hun huurlingen betalen in de oorlog tegen de Grieken. De Romeinen, die enorme hoeveelheden munten hebben geslagen, onderhielden een staand leger om de grenzen van hun uitgestrekte rijk te beschermen. Er werd berekend dat tijdens de 2^e eeuw na Chr. driekwart van de inkomsten van de Romeinse Staat naar het leger gingen, in de vorm van **lonen van de legioensoldaten**, naast hun voedsel, oorlogsschepen, vestingwerken, paarden, enz.

Hoe munten slaan?

Om munten te slaan, plaatst men een kleine metalen schijf, het **muntplaatje**, tussen twee matrijzen of muntstempels, een vaste voorzijdemuntstempel en een mobiele keerzijdestempel.

5

6

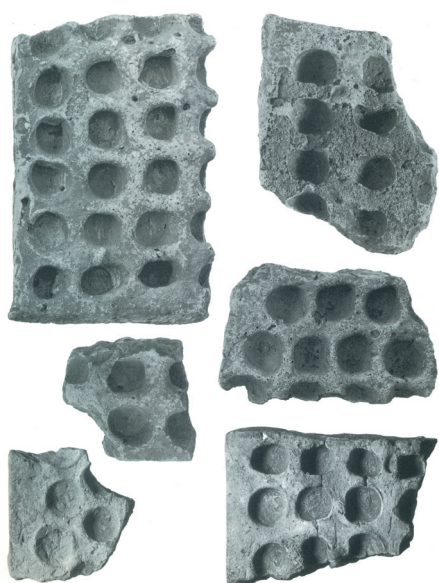

7

Het slaan van munten

5. Schema van het slaan van munten. 6. Reconstructie van een Gallische ambachtsman tijdens het produceren van munten. Tekening Alison Feron. 7. Keerzijdestempel met de afbeelding van een paard van een Gallische munt, volgens Gruel en Collot 1990.

Daarna geeft men één of meer hamerslagen op de keerzijdestempel om de afbeeldingen en tekst van beide stempels op het muntplaatje over te brengen. Veel voorzieningen zijn dus niet nodig: een boomstronk is genoeg om de voorzijdestempel in vast te maken, en het nodige materiaal kan eenvoudig worden vervoerd in een leren tas. Op verscheidene plaatsen werden Gallische voorwerpen gebruikt voor de muntslag ontdekt, wat toont dat sommige ambachtslieden rondreiden met hun uitrusting, waarschijnlijk om munten te slaan in verschillende dorpen. Anderzijds moet men om muntplaatjes te produceren over metaal beschikken, wat de aanwezigheid van **mijnen** en **smeltplaatsen** veronderstelt. Dergelijke mijnen, smeltplaatsen en muntplaatsen konden klein van omvang zijn, zoals die van de Galliërs, of konden erg omvangrijk zijn, voorzien van grote gebouwen en met duizenden mensen, zoals in Athene ten tijde van Pericles en in Rome tijdens het Keizerrijk.

8

9

10

Gallische voorwerpen gebruikt voor de muntslag

8. Gietvormen voor muntplaatjes, oppidum van Manching (Bavaria), volgens Kellner et al. 1990. 9. Reconstructie van de uitrusting van een reizende ambachtsman, geïnspireerd door het materiaal gevonden in Kleinsorheim (Bavaria). Tekening Alison Feron. 10. Gallische hamer en muntstempels gevonden in een schuilplaats te Comiac (Lot), volgens Feugère 2011.

In Rome en in de Griekse steden waren de personen die de munten sloegen vaak slaven. Inscripties afkomstig uit de keizerlijke muntplaats van Rome geven lijsten van de arbeiders. Het merendeel van de namen worden gevolgd door de afkortingen LIB, voor LIBERTVS, vrijgelaten slaaf, of SER, voor SERVVS, slaaf. Degenen die verantwoordelijk waren voor de muntslag, de **muntmeesters**, waren steeds vertegenwoordigers van de staat, zoals magistraten of vorsten, tijdens de Griekse en Romeinse periode.

11

12

13

De muntmeesters op antieke munten

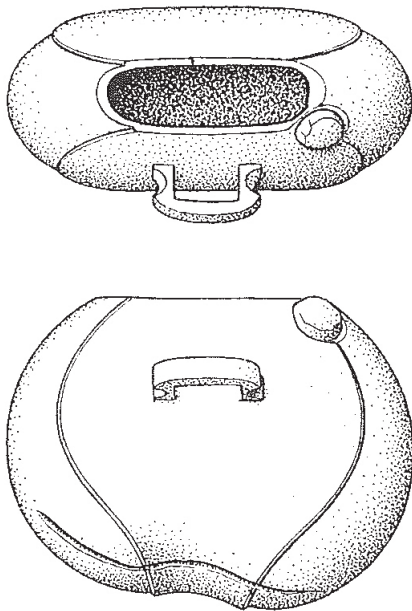
11. Athene, zilveren tetradrachm (munt van 4 drachm), 5^e eeuw v. Chr. Het hoofd van Athena, de uil en de legend AΘE verwijzen naar de stad Athene. 12. Gouden stater, Gallië, 2^e eeuw v. Chr. De muntmeester wordt niet genoemd. 13. Sestertius (bronzen munt van ongeveer 27 gram) met het portret van Nero, Lyon, 66 n. Chr. In Rome, is de keizer de enige verantwoordelijke voor de monetaire emissies.

Het eerste **kleingeld** werd gemaakt uit electrum, een natuurlijke mengeling van goud en zilver, of van zilver. Munten waren soms zo klein (minder dan een centimeter in diameter en soms minder dan 1/5 gram) dat de gebruikers hen in hun mond bewaarden tijdens een marktbezoek. De Grieken kwamen op het idee om grotere munten voor alledaags gebruik te slaan uit brons, een metaal dat veel goedkoper was dan zilver.

Kleingeld: eerst in zilver, daarna in brons

14. Corinthe, obool, 550-500 v. Chr. 15. Macedonië, hemiobool, 4^e eeuw v. Chr.
16. Bronzen munt van Antiochos VI, Antiochië, Syrië, 144-141 v. Chr. 17. As, Romeinse Republiek, 2e eeuw v. Chr.

18. Keltische portemonnee uit brons, rond 150 v. Chr., oppidum van Manching (Bavaria)
volgens Kellner et al. 1990.

Meer informatie - Bronnen van de afbeeldingen

DEPEYROT G. - 2006. *La monnaie romaine*. 211 av. J.-C. - 476 apr. J.-C.. Paris, Errance.
FEUGÈRE M. - 2011. Le dépôt de coins monétaires de Comiac (Lot) : DT 3416 et 3425, *Cahiers numismatiques* : 22.
GERIN D., GRANDJEAN C., AMANDRY M., DE CALLATAÏ F. - 2001. *La monnaie grecque*. Paris, Ellipses.
GRUEL K. - 1989. *La monnaie chez les Gaulois*. Paris, Errance.
GRUEL K., COLLOT R. - 1990. Le coin monétaire gaulois. In : Perrin F., *Un dépôt d'objets gaulois à Larina, Hières-sur-Amby, Isère (Documents d'archéologie en Rhône-Alpes, 4)*, Lyon, 23-24,
HÉRODOTE - 1985². *L'Enquête*, traduction d'Andrée Barguet, Livres I à IV. Paris, Folio n° 1651.
KELLNER H.-J. et al. - 1990. *Die Münzfunde von Manching und die keltischen Fundmünzen aus Südbayern*. Die Ausgrabungen von Manching, Bd. 12, Stuttgart, pl. 38.
LAUWERS C. - 2015. Coins et ateliers monétaires celtés : de l'oppidum aux artisans itinérants. *Revue belge de Numismatique*, 161 : 55-72.
LE RIDER G. - 2001. *La naissance de la monnaie : pratiques monétaires de l'Orient Ancien*. Paris, PUF.
NICOLET-PIERRE H. - 2002. *Numismatique grecque*. Paris, Armand Colin.
RAMAGE A., CRADDOCK P. - 2000. *King Croesus' Gold: excavations at Sardis and the history of gold refining*. Cambridge (Mass.), Archaeological Exploration of Sardis, Harvard University Art Museums and British Museum Press : 15.

Alle foto's van munten zijn afkomstig van de website <https://www.acsearch.info/home.html>